

ANTIKVARISK DOKUMENTASJON

Neumannsgate 1

Innhold

1 Innledning.....	2
2 Sammendrag	4
3 Sentrale begreper	5
4 Områdets historie og områdebeskrivelse	6
5 Bygningen	7
5.1 Realia	8
5.2 Bygningshistorie	8
5.3 Bygningsbeskrivelse.....	9
5.3.1 Konstruksjon.....	11
5.3.2 Fasader	11
5.3.3 Interiør/planløsning.....	13
5.3.4 Uteområde	14
6 Verneverdier og anbefalinger.....	15
7 Kilder.....	15

1 Innledning

Historisk har offentlige byggeri ofte vært påkostet og prestisjetungt, kjennetegnet ved solide og varige materialer og høy arkitektonisk kvalitet. Tidligere privateide bygninger, også disse av svært høy kvalitet, har av ulike årsaker kommet i offentlig eie. Slik har kvalitet og historie sammen ført til at Bergen kommune nå eier en rekke bygninger med høy kulturhistorisk verdi.

Bergen kommune, ved Etat for bygg og eiendom, har satt i gang et omfattende arbeid for å få oversikt over vedlikeholdsbehovet og tilstanden på de kommunale bygningene, og iverksetter tiltak med sikte på å oppnå et alminnelig vedlikeholdsnivå for alle eiendommene. For de verneverdige bygningene er dette også i tråd med nasjonale målsettinger for kulturminneforvaltningen. Et godt vedlikeholdsnivå sikrer bevaringsverdier og fører samtidig til reduksjon i behovet for omfattende reparasjonstiltak. Dette betyr også at originalmaterialer og bygningsdeler i større grad kan bevares, fremfor å skiftes ut, og er derfor et godt kulturminnevern.

Våren 2015 har Byantikvaren dokumentert 32 kommunale bygninger med kulturhistorisk verdi. Bygningene har ulikt formelt vern. Dette skyldes flere forhold. De dokumenterte bygningene er likevel alle definert som verneverdige bygninger av Byantikvaren og bør forvaltes som det. Bygningene er i kategoriene barnehager, kulturbygg og administrasjonsbygg. Listen dekker ikke alle de kommunalt eide bygningene i disse kategoriene. Noen bygninger og bygningskompleks er nylig istandsatt, eller er under istandsetting, og faller derfor utenfor dette kartleggingsprosjektet. I samråd med Byantikvaren, har Etat for bygg og eiendom valgt ut bygningene med verneverdi innenfor de tre kategoriene og gitt Byantikvaren i oppdrag å lage enkle kulturhistoriske rapporter for disse. Rapportene inngår i eiendomsdatabasen for kommunale bygninger og som bakgrunnsmateriale for tilstandskartlegging av disse bygningene. Den bygg- og branntekniske tilstandskartleggingen er utført av eksterne konsulenter på oppdrag, med utgangspunkt i standard for tilstandskartlegging av verneverdige og fredete bygninger, og har gått parallelt med dokumentasjonsarbeidet. Innenfor tilgjengelig kapasitet og anledning, har Byantikvaren deltatt på en rekke av tilstandskartleggingene for å kunne bistå med informasjon og konkrete kulturminnefaglige råd vedrørende anbefaling av tiltak for brannsikring og vedlikehold.

Eiendommene representerer en bygningskatt for fellesskapet og viser hele spennet mellom internasjonale ikon og mer anonyme og tidstypiske bygninger, alle uttrykk for idealer og strømninger i sin samtid. I dokumentasjonsarbeidet Byantikvaren her har gjort for et stort antall bygninger, har det ikke vært mulig med grundige analyser eller kildesøk. Bestillingen har vært enkle rapporter som kan danne et bilde av de kulturhistoriske verdiene knyttet til den enkelte

bygningen, som et «føre var» ved planlegging og gjennomføring av tiltak. De kulturhistoriske rapportene er derfor ikke uttømmende for de enkelte bygningene, men baseres på tilgjengelige digitaliserte kilder, egne arkiver, litteratur, fagkunnskap og faglige vurderinger. Det er ikke gjort fysiske arkivøk i offentlige arkiv, og heller ikke bygningsarkeologiske undersøkelser. Det må derfor tas høyde for eventuelle feilkilder. En grundigere analyse kan være nødvendig dersom det skal gjøres mer omfattende tiltak på enkeltbygninger. Gjennom arbeidet har Byantikvaren fått god kjennskap til de enkelte bygningene. Rapportene gir noen overordnede anbefalinger og råd for hvordan de kulturhistoriske verdiene best kan ivaretas i hver enkelt bygning. Uten at konkrete tiltak er planlagt, er det likevel vanskelig å gi noe annet enn mer generelle anbefalinger basert på verneverdiene som beskrives. Vi vil derfor understreke at Byantikvaren gjerne bistår med råd når konkrete tiltak skal gjennomføres, slik at man sammen kan finne gode løsninger for både bruk, drift og vern. Vi vil i denne anledning også peke på Riksantikvarens veiledere som nyttige kilder til informasjon av mer bygningsteknisk karakter. (Se <http://www.ra.no/Veiledning>).

Følgende 32 bygninger er inkludert i dette dokumentasjonsprosjektet:

Barnehager	Administrasjonsbygg	Kulturbygg
Kalfarveien barnehage	Kommunehuset i Arna	Barnas Kulturhus
Kalmargaten barnehage	Kommunehuset i Eidsvåg	Ungdommens Hus
Nordnes bydelshus-Klosteret bhg	Kommunehuset på Nesttun	Danckert Krohn seniorsenter
Rosetårnet barnehage	Neumannsgt 1	Lysverksbygget (KODE 4)
Sletten barnehage	Strømgaten 10	Rasmus Meyers samlinger (KODE 3)
Indre Arna barnehage	Hagerupsgården	Gamle Norges Bank
Laksevåg barnehage	Gamle Brannstasjon	Latinskolen
Årstad Brannstasjon barnehage	Gamle Bergen Kretsfengsel	Schøtstuene
	Det gamle rådhus	Siljustøl
	Magistratbygningen	Troldhaugen
	Bergen rådhus	Landås hovedgård
	Manufakturhuset	
	Gamle Tinghus	

En god bruk hvor kulturminneverdiene legger premisser, er også et godt langsiktig vern av bygningene. På den annen side, vil også de kulturhistoriske verdiene i bygningene gi kvaliteter til den daglige bruken.

Rapportenes oppbygning er lik og basert på våre erfaringer med tidligere kulturhistoriske rapporter. Innledningsvis har de et sammendrag av rapporten, samt definisjon av sentrale fagbegreper. Dernext følger en kort områdebeskrivelse for å sette bygningene inn i en fysisk kontekst, før selve bygningen beskrives og settes i kulturhistorisk sammenheng. Rapportene avsluttes med en vurdering av verneverdier, faglige anbefalinger og kildeangivelser, samt eventuelt kartmateriale. Hvor omfattende de enkelte delene i rapportene er, vil avhenge av kildetilfang og betydning for forståelsen av den kulturhistoriske bygningen. En del fotomateriale er tatt med i rapportene som illustrasjoner. Vi har også et mer omfattende fotomateriale som vil gjøres tilgjengelig for Etat for bygg og eiendom.

Byantikvaren takker for oppdraget og ser frem til videre godt samarbeid i forvaltningen av disse bygningsskattene.

2 Sammendrag

Neumanns gate 1 er tegnet av arkitektene Oddvar og Erlend Tryti i årene 1957-60. Bygningen er utført i et sen-modernistisk arkitektonisk uttrykk med rasterfasader i et stramt fasadeuttrykk. Det er gode materialkvaliteter representert, spesielt gjelder dette rundt det tidligere hovedinngangspartiet til kinoen, samt i trapper, repos og inngangsparti til de ulike kontoretasjene. Bygningen har arkitektoniske og arkitekturhistorisk verdi som eksempel på etterkrigstidens idealer innen offentlig byggeri.

3 Sentrale begreper

Verneverdig: At en bygning er verneverdig betyr at den er verdt å verne/bevaringsverdig/verdt å ta vare på fordi det har kulturhistorisk, arkitektonisk eller en annen type verdi. At bygningen er verneverdig innebærer likevel ikke at den har en juridisk vernestatus.

Vernet: Når en bygning er vernet, har den en formell, juridisk vernestatus og kan ikke uten videre rives eller endres. En vernet bygning kan enten være regulert til spesialområde bevaring/hensynssone i en kommunal reguleringsplan eller fredet etter kulturminneloven (se dette). Noen bruker vern/vernet bare om det reguleringsmessige vernet og ikke om fredning, men "vernet" er egentlig en samlebetegnelse.

Fredet: Ordene fredet og vernet brukes ofte om hverandre, men fredet brukes oftest om – og bør forbeholdes for - kulturminner som er fredet etter kulturminnevernets egen særlov, kulturminneloven. Ordet brukes slik i dette dokumentasjonsprosjektet. Kulturminner kan være automatisk fredet i kraft av sin alder ("fornminner" fra før 1537, stående bygninger fra før 1650 samt sunkne skip og samiske kulturminner som er eldre enn 100 år). Yngre kulturminner kan vedtaksfredes av Riksantikvaren. Dette krever en høringsprosess og et vedtak. Hvis et kulturminne av nasjonal verdi er truet, kan Riksantikvaren eller fylkeskommunen gå til midlertidig fredning mens fredningssaken utarbeides.

SEFRAK: SEFRAK er et nasjonalt bygningsregister. Registeret skulle inneholde alle bygninger i Norge bygd før 1900. Mange steder er bygningene også evaluert med tanke på verneverdi. Registeret ble hovedsakelig utarbeidet mellom 1970- og 1990-tallet, men det ble aldri komplett, og noen steder pågår fremdeles registreringer. Navnet SEFRAK er en forkortelse for Sekretariatet for registrering av faste kulturminner i Norge, som er det organet som startet arbeidet med registreringen.

4 Områdets historie og områdebeskrivelse

Neumanns gate 1 ligger i et bygningsmiljø med bygninger fra ulike perioder. Nabobygget, Konsertpaléet, tegnet av arkitekt Egill Reimers i 1918, Scandic hotell, tegnet av Torgeir Alvsaker i 1935, og på motsatt side av Teatergaten, Sentralbadet av Halvdan Grieg i 1960. I tillegg Westfal Larsen – bygget, også det tegnet av Halvdan Grieg i 1964. På motsatt side av Neumanns gate ligger et eldre bygningsmiljø med mur- og trebygninger fra slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Området viser slik et tverrsnitt av ulike stiluttrykk fra perioden ca 1850-1965.

5.1 Realia

Byggeår:	1957-60
Adresse:	Neumanns gate 1
Gnr./Bnr.:	164/977
Bygningsnr.:	20777273
Plan-ID:	KPA planID 60910000, ikrafttrådt: 24.04.2013 KDP Sentrum planID 15780000, ikrafttrådt: 10.12.2001 ReguleringsplanID 10330000, ikrafttrådt: 18.08.1948
SEFRAK-ID:	-
Askeladden-ID:	-
Vernestatus:	KPA: hensynssone Bevaring kulturmiljø jfr. retningslinje § 27.3.5

5.2 Bygningshistorie

Neumann gate 1, tidligere Engen kino, er oppført på tomten til «Det Gamle Teater» (Komediehuset) som ble bygget i 1800 for Bergens dramatiske Selskab. Denne bygningen gikk tapt under 2. verdenskrig, bombet av britiske bombefly 1944. Engen kino åpnet i 1961, og ble i 1989 slått sammen med konsertpaleet til moderne storkino med flere saler. Bygningen har hele tiden også vært benyttet som kontorlokaler, slik at bygningen fremdeles har sine opprinnelige funksjoner.

Figur 1. Plakett på veggen: «På dette sted lå Norges første teaterbygning, Komediehuset, senere kalt Det Gamle Teater, reist av det Dramatiske Selskap som Ole Bull stiftet, fra 1850 til 1863 og Den Nationale Scene fra 1876 til 1909. I Bakbygningen bodde i 1850-årene først Henrik Ibsen, senere Bjørnstjerne Bjørnson. Fra 1909 til den 20. oktober 1944, da et flyangrep ødela det Gamle Teater, ble lokalet brukt som kinoteater. Komediebakken og Teatergaten er minner om teaterbygningen som ble norsk scenekunsts vugge» (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 2. Det Gamle Teater som lå der Neumannsgate 1 er i dag (Kilde: Ubb-bros-03860. Foto tatt ml. 1900-1908).

Tidligere Engen kino er tegnet av Oddvar og Erlend Tryti i 1957, og stod ferdig i 1960, da som kombinert kino og kontorbygg. Spesielt Erlend Tryti var aktiv i mellom- og etterkrigstiden, og svært mange av hans verk er av stor betydning i dag. Han var blant annet fast arkitekt for Arne Fabrikker i Ytre Arna, han tegnet Wiganggården, Jævergården, fabrikkbygningene for Norsk Stålpres i Breiviken. Bygningen ble i sin tid oppført som kino, kontorlokaler og vaktmesterbolig. I 1989 ble Engen kino og Konsertpaléet bygget sammen til flerkinoanlegg.

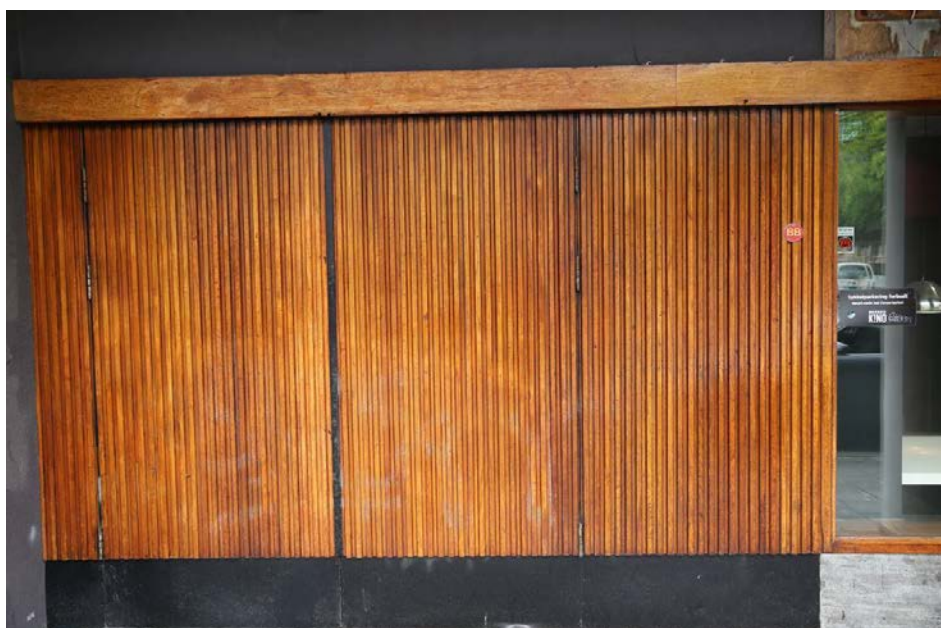
5.3 Bygningsbeskrivelse

Bygninger i i 9 etasjer, med åpne fasader mot Neumannsgate og Teatergaten. Bygningen er oppført i en tidstypisk etterkrigsmodernisme med lite dekor og et funksjonelt uttrykk. Bygningens rasterfasade er typisk for etterkrigstidens modernismebygninger, og vi ser det på mange av den tidens bygg. Hovedtrappeløpet er markert i fasaden, ved hjelp av større vinduer som danner et vertikalt felt i fasaden. Det er brukt materialer av høy kvalitet, dette ser vi spesielt omkring hovedinngangen. De dekorative elementene er først og fremst konsentrert rundt inngangspartiet til den tidligere lobbyen.

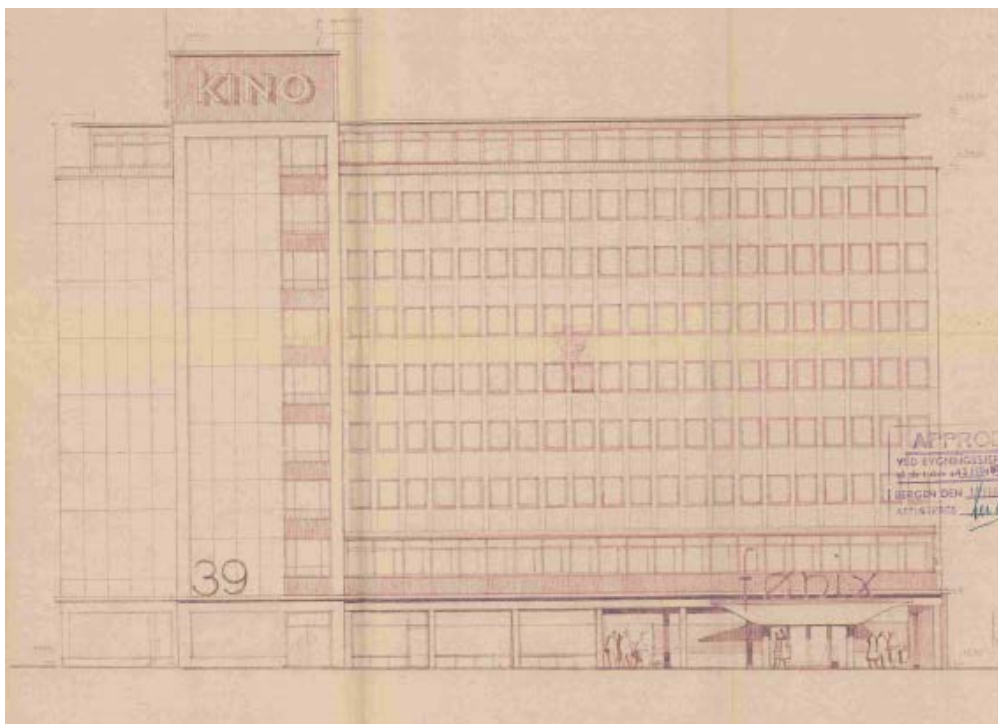

Figur 3. Original vegg med brystning i smale teakstaver og vertikale vindusfelt. Identisk fra 3.-9. etasje (Foto: Byantikvaren 2015).

Her er det benyttet teak; med både smal teak-kledning, teakdører og teakomramminger rundt vinduene. I tillegg er det benyttet skifer nederst på vegg. Hoveddøren er i glass og var før fasadeendring i 2010/2011 utført i et lett materiale. Døren er nå erstattet med ny glassdør, men med mye bredere profiler i et tyngre materiale. Dette har redusert den estetiske verdien. Over det hele har vi den lett bølgete baldakinen som gir inngangspartiet et løft over det hverdagslige.

Figur 4. Vegg av edeltre ved tidligere inngangsparti (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 5 Tegning fasade mot Neumannsgate (Kilde: Tegning Oddvar og Erlend Tryti fra braarkiv 1959).

5.3.1 Konstruksjon

Byggets hovedkonstruksjon er dekker, vegger og søyler i plasstøpt betongkonstruksjon. Fasader i pusset betong.

5.3.2 Fasader

Bygningen har rasterfasader, som er typisk for etterkrigstidens modernismebygninger. Den har to ulike bygningsvolum som er satt sammen. Kontorblokken med typisk rasterfasade sammensatt av likeverdige vertikale og horisontale linjer, trappegangen som er markert som et tydelig vertikalt element i fasaden med glass, med overgang til kinodelen av bygningen som har helt slette betongelement i fasaden mot Neumannsgate, mens på fasade mot Konsertpaléet fortsetter det mer oppløste fasadeuttrykket.

Figur 6. Fasade mot Teatergaten (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 7. Fasade mot Neumanns gate (Foto: Byantikvaren 2015).

Den 9. etasjen er tilbaketrukket, og heis- og trappehuset går enda en etasje over der igjen. Denne avtrappingen gir bygningen et skulpturelt og neddempet uttrykk. I sokkeletasjen på fasade mot Neumanns gate og Teatergaten er det benyttet materialer av høy kvalitet, og disse kvalitetene er fremdeles bevart. Den mest i iøynefallende detaljen på fasade mot Neumanns gate, er baldakinen over inngangspartiet. Denne, sammen med en søylerekke, gir bygningen en helt spesiell karakter som løfter den over et ordinært «hverdagsbygg».

Figur 8. Baldakin med søyler over den tidligere hovedinngangen til Engen kino (Foto: Byantikvaren 2015).

5.3.3 Interiør/planløsning

Interiøret er godt bevart i trappeoppgangen. Her finner vi trappetrinn i skifer og bruk av edeltre i detaljering. Nederste felt på veggen er i marmor, og det er innsalg av marmor i skifergulvet. Det er originale vinduer i trappeoppgangen. I alle etasjer fra 3-9 er veggen inn mot kontorlokalene utført i smale stående teakstaver, med vertikale trådglassfelt mellom. Selve inngangsdørene er skiftet ut. Kontorlokalene er endret flere ganger i løpet av årene, i takt med endrete behov og ulike aktører som har hatt kontor her.

Figur 9. Fra trapperom. Skifertrinn, marmor nederst på veggen mot gulvet, originale håndløpere (Foto: Byantikvaren 2015).

Figur 10. Originalt vindu med skifersålbenk (Foto: Byantikvaren 2015)

Figur 11. Detalj ved inngang til Bergen og Årstad kulturkontor (Foto: Byantikvaren 2015).

Fig 12. Detalj av inngangsparti til kontorer (Foto: Byantikvaren 2015).

5.3.4 Uteområde

Neumannsgate 1, tidligere Engen kino, er bygget sammen med Konsertpaléet ved at det er laget et innebygget vrimeleareal/vestibyle i Sverresgate mellom Engen kino og Konsertpaléet.

Teatergaten går på vestsiden av bygningen. Neumanns gate 1 ligger svært eksponert på hjørnet mellom Neumanns gate og Teatergaten og er en viktig markør av dette hjørnet.

Figur 13. Uteområde i Sverresgate. Mellombygg som knytter bygningene sammen, utført da Konsertpaléet og Engen kino ble bygget sammen til storkino (Foto: Byantikvaren 2015).

6 Verneverdier og anbefalinger

Bygningen har arkitekturhistorisk verdi som uttrykk for senmodernismens arkitekturideal. Den har også autentisitetetsverdi som kommer til uttrykk i det tidligere inngangspartiet til Engen kino med baldakin, teakinnramminger og søyler. Også trappeoppgangen har autentiske arkitektoniske elementer i form av vinduer, innslag av marmor skiferbelegg i trapp og repos.

Anbefalinger

Bygningens hovedform og fasader bør bevares. Videre anbefaler vi at de originale bygningsdetaljene, både i eksteriør og interiør blir bevart. Ved brannsikringstiltak ber vi om at det brukes metoder og materialer som tar hensyn til dette. Dersom det skal foretas endringer eller større rehabiliteringer, ber vi om at Byantikvaren kontaktes for å diskutere forslaget.

7 Kilder

- Bergen kommune, braArkiv.
- Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden: <https://askeladden.ra.no>
- Universitetet i Bergen, Billedsamlingen: <https://marcus.app.uib.no>
- SEFRAK
- Bygdebøker, byleksikon
- Historiske kart
- Byantikvarens Kulturminnegrunnlag
- Digitale ressurser, Bergen byleksikon,
- Billedsamlingen UIB, skråfoto, historiske flyfoto,
- Byarkivet, Statsarkivet
- Kommunedelplan for kulturminner 2010-2015. Stavanger kommune 2011.

BERGEN KOMMUNE

